IRENE ROŽMAN PIŠEK: Babice na razpotju zgodovine: Lik terenske babice od leta 1945 do poznih šestdesetih let.

Slovensko etnološko društvo, Knjižnica Glasnika SED; 58, Ljubljana 2025, 196 str.

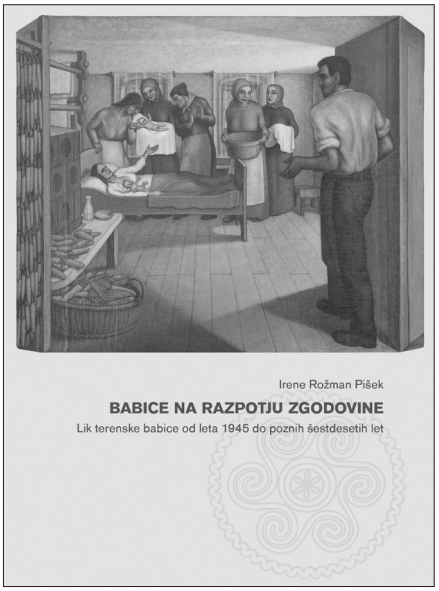

V napovedih za predstavitev knjige *Babice na razpotju zgodovine: Lik terenske babice od leta 1945 do poznih šestdesetih let* etnologinje, sociologinje in Murkove nagrajenke za življenjsko delo Irene Rožman Pišek, ki je izšla v Knjižnici Glasnika Slovenskega etnološkega društva, lahko preberemo, da avtorica »obravnava kulturne in družbene okoliščine babištva na Slovenskem v obdobju po drugi svetovni vojni. Osredinja se na izobraževanje, delo in vsakdanjik terenskih babic ter vključuje številne pripovedi sogovornic. Knjiga ponuja večplasten vpogled v razmere in razvoj te poklicne skupine ter osvetli družbene spremembe babištva in kulture rojstev.« (Roženbergar 2025)

Babištvo ima na Slovenskem dolgo tradicijo, saj je bila babiška šola v Ljubljani ustanovljena že leta 1753, isto leto kot v Celovcu. Nekajmesečni tečaji so potekali v slovenščini. »Po letu 1919 so na ljubljanski babiški šoli podaljševali dotlej polleten pouk in 1927 uvedli 18-mesečno izobraževanje. V letu 1960 je reforma osnovne šole in uvedba osemletke zahtevala tudi reformo šol druge stopnje. Med drugimi zdravstvenimi šolami je zajela tudi Babiško šolo, ki se je 28. junija 1960 reformirala v štiriletno Šolo za zdravstvene delavce ginekološko porodniške smeri. Leta 1971 se je šola preimenovala v šolo za medicinske sestre – babice,« piše na spletni strani šole (SZSLJ 2025). Dolga leta, tudi še po drugi svetovni vojni, pa so porodniško delo opravljale nešolane ženske, tako imenovane »mazačke«.

Irene Rožman Pišek, ki je raziskala številne tabu teme o spolnem življenju in kulturi rojstva ter o tem napisala več kot sto člankov in monografijo *Peč se je podrla*, je svojo novo knjigo pisala na podlagi pisnih virov o babištvu na Slovenskem, predvsem pa številnih pogovorov z babicami, ki jih je zapisala v izvirnih narečnih oblikah. Nekaj izbranih je tudi objavila. Med viri navaja kar štiriinpetdeset pripovedovalk. O svojem terenskem delu in stikih, tudi pisnih, z večinoma upokojenimi babicami, je v uvodu zapisala, da je »skupaj z njimi potovala skozi čas, tj. zgodovino babištva na Slovenskem« (str. 13). Ne izogne se niti delu laičnih vaških babic, ki ga razume kot »eno izmed oblik medsebojne pomoči, brez katere si ni mogoče zamisliti kmečkega gospodarstva in sožitja skupnosti« (str. 13). Spoznavala je tudi zelo težke razmere, v katerih so delale terenske babice, ko so v vsakem vremenu in ob vsaki uri s težko porodniško torbo pešačile daleč v hribe, socialne in družinske razmere, pogosto prepojene z alkoholizmom, nemogoče higienske razmere, ko babica ni imela niti tople vode niti rjuh, kamor bi zavila novorojenca; enega med njimi je vtaknila kar v rokav starega suknjiča. Bili pa so tudi prisrčni trenutki. Ko je moral babici pri porodu s petrolejko svetiti petletni otrok in je babica novorojenca plosknila po riti, je bratcu rekel: »Vidiš, čez tako mejhno luknjo si žležu, zdej si biu pa še tepen.« (str. 85). Najslabše razmere so bile v Halozah, Prlekiji in Baški grapi, kjer je bil teren težko dostopen in so porodnico do prevozne poti spustili kar po škripcu na deski, s katerim so sicer prevažali seno.

Z leti se je vloga terenskih babic spreminjala, zlasti ko so se v bolnišnicah začeli odpirati porodniški oddelki. Takrat niso več skrbele le za porodnice in novorojence, pač pa so med svojo patronažno službo poskušale čim več nosečnic pregovoriti za porod v bolnišnici. Temu so se mnoge upirale iz različnih razlogov, tudi zaradi dela doma, majhnih otrok ali boljšega občutka, da bodo rojevale med domačimi. Nezanemarljiv je tudi podatek, da so morale še v sedemdesetih letih kmečke ženske za prevoz v bolnišnico in porod plačevati t. i. trošarino. Pri ozaveščanju žensk, da je varneje roditi v bolnišnici, so imeli pomembno vlogo tečaji in redni ginekološki pregledi, pri čemer so spet imele pomembno vlogo babice.

V knjigi *Babice na razpotju zgodovine* se lahko tudi nestrokovna javnost seznani s pomembnim delom naše preteklosti, najtesneje povezane z življenjem in obstojem naroda; babištvo je od leta 2023 vpisano tudi na Unescov seznam nesnovne kulturne dediščine.

Literatura

ROŽENBERGAR, Tanja: Predstavitev knjige dr. Irene Rožman Pišek *Babice na razpotju zgodovine: Lik terenske babice od leta 1945 do poznih šestdesetih let*, sreda, 7. maj 2025, ob 18. uri, upravna hiša SEM. Slovensko etnološko društvo, 22. april 2025; https://cdn2.domdesign.com/users/SED-Drustvo/Site/sites/sed-drustvo.si/modules/Domino/Files/babice-na-razpotju-zgodovine-lik-terenske-babice-od-leta-1945-do-poznih-sestdesetih-let.pdf, 5. 11. 2025.

SZSLJ – Srednja zdravstvena šola Ljubljana: Zgodovina šole, 2025; https://www.szslj.si/sola/zgodovina-sole/, 5. 11. 2025.

* Milan Vogel, univ. dipl. etnolog in prof. slovenščine, upokojeni komentator v kulturni redakciji Dela; mavcmilan@gmail.com. – Prispevek je bil 28. julija 2025 predvajan na tretjem programu Radia Slovenija v oddaji S knjižnega trga; objavljamo ga z malenkostnimi spremembami.